

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Ренета Ванкова Божанкова
Софийски университет «Св. Климент Охридски»

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование **2. Хуманитарни науки**

професионално направление **2.1. Филология ..**

докторска програма **Руска литература**

Автор: *Зоя Георгиева Иванова*

Тема: *„Памет и себепознание в еготекстовете на руски писатели емигранти във Франция (първата половина на XX век)“.*

Научен ръководител: *доц. д-р Румяна Кръстева Евтимова*

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-6309 от 20.12.2021 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Памет и себепознание в еготекстовете на руски писатели емигранти във Франция (първата половина на XX век)“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Руска литература. Автор на дисертационния труд е Зоя Георгиева Иванова – докторантка в редовна форма на обучение към катедра Руска филология с научен ръководител доц. д-р Румяна Кръстева Евтимова.

Представеният от Зоя Иванова комплект материали е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет (само за докторантите, зачислени до 04.05.2018 г.).

2. Кратки биографични данни за докторанта

Зоя Георгиева Иванова се е обучавала в периода 1985-1990 г. във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ – гр. Велико Търново, получила е диплом за специалист по руска филология (приравнена към степен „магистър“). Получила е степен магистър след обучение в периода 01.2010 г. до 24.06.2011 г. в ПУ „Паисий Хилендарски“ – гр. Пловдив, специалност „Превод и интеркултурна комуникация с италиански език“.

Зоя Иванова е била преподавател по руски език и литература в две училища в гр. Асеновград през 90-те години на ХХ век. Преподавателската ѝ работа е продължила като хоноруван асистент по италиански език в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (2013- 2020 г.). През летния семестър на 2021 г. Зоя Иванова е била хоноруван асистент по руска литература на ХХ век в ПУ „Паисий Хилендарски“.

От 01.03.2018 г. до 01.03.2021 г. Зоя Иванова е редовен докторант по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Руска литература в ПУ „Паисий Хилендарски“, с научен ръководител доц. д-р Румяна Евтимова.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Развитието на емигрантологията от една страна и на интердисциплинарните изследвания на автобиографични и автодокументални текстове от друга, са динамично развиващи се научни области със забележимо присъствие в хуманитаристиката от началото на ХХІ век. В този смисъл избраната тема – представяне на еготекстовете на руски писатели, емигранти във Франция през първите десетилетия на ХХ век, се отличава с актуалност и значимост с оглед обогатяването на знанията за този културен период, за неговите представители и за приложимостта на нови научни подходи за изследване

. 4. Познаване на проблема

Дисертантката е проучила значителен брой статии, студии, монографии, осветляващи както въпроси от руската и европейската културна история, така и теоретични изследвания и постановки, които са ѝ били необходими, за да построи хипотезата си и да конструира своя терминологичен апарат. Наред с руските и други, преди всичко източноевропейски, автори са цитирани и разработки на редица български учени, занимаващи се с въпроси на съвременната емигрантология: Хр. Манолакев, Г. Петкова, Р. Русев, Д. Лесневска, Я. Андреева и др. Проучената библиография и откритите в нея факти, позиции, дискуссионни места са намерили отражение в различни части на дисертацията под формата на обзор на металитературата или като мнения, подкрепящи авторовата теза. В труда специално се подчертава, че от

важно значение за автора и развиваните в дисертацията тези се е оказала книгата на Н. Бердяев „Самопознанието“.

5. Методика на изследването

Методите на изследване са подробно описани в дисертацията, като е подчертано, че те са с „комплексен характер, сплав от теоретични и емпирични подходи“ (с. 11-12). Може да се преценят като водещи историко-литературният и компаративистичният подход, като тяхното приложение позволява постигането на убедителни резултати.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Уводът на дисертацията коректно представя обекта, предмета, целите и задачите, проследено е състоянието на проучванията по темата, аргументирани са нейната състоятелност, обосновааност, актуалност.

Първата част на първа глава обхваща широк кръг въпроси, отнасящи се до историческите фактори, генезиса, развитието на процесите в началните десетилетия на XX век в Русия и извън нея при т. нар. първа емигрантска вълна. Дисертантката избира и коментира редица исторически сведения, отнасящи се до руския емигрантски културен живот в различни европейски столици, превръщали се за кратко или за продължителен период от време в емигрантски центрове. Тази част представлява мозайка от имена, факти, мнения, които в пъстротата си успяват да създадат основата за предприеманото изследване и визират серия от теми, занимаващи изследователите десетилетия наред, като специално трябва да се отбележи, че са открити българските гласове. Изясняват се, включително от гледна точка на етимологията, понятия като *емиграция*, *изход*, *изгнание*, *разсейване*, *диаспора*, които служат по-нататък в провеждания анализ. Подчертано е значението на текстовете на паметта в емигрантската култура, като се отбелязва: „Така, потапяйки се в света на миналото, те остават наследство от автобиографии, мемоари/спомени, дневници, където паметта се превръща в основен оперативен източник на идентичност.“ (с.38)

Втора част на първа глава е посветена на ключовия теоретичен въпрос на дисертацията, а именно понятието за *еготекст*. Подхожда се прилежно филологически с анализ на значението и употребите в историческата наука, антропологията, лингвистиката, литературознанието на *текст*, *егодокумент*, *еготекст*, *автодокумент* и др. Проследен е преносът на термини от една в друга дисциплинарна област на хуманитаристиката. Поредица от жанрови форми, намиращи се в граничното поле на документалното или дори ежедневно утилитарното писане, като писма, дневници, автобиографии, заедно с други, по-пряко свързани с литературата – литературният портрет, са разгледани в детайли през множество литературно-критични и литературно-теоретични разработки.

Основните изследователски избори, аналитични процедури и резултати са представени в трите части на втора глава. Разгледаните във фокуса на всяка от тях творби („Живи лица“, Автобиографична проза“ и „Некропол“) са осмислени и оценени в рамките на авторските светове. Частите са наситени с фактология, с имена и заглавия, с биографични детайли и оценки на съвременници. Читателят на дисертацията е изправен пред обилие от текстова конкретика, която показва как пишещите се „саморазкриват“, създавайки портрети на свои съвременници или избирайки места и събития, които да оживят в спомените си. Дисертантката проследява различните пътища, които отвеждат тримата писатели в емиграция, особеностите на стила им и подходите при възстановяване на минало и спомени чрез писане. Възкресени светове, събудени сенки, актуални осмисляния и оценки на близко и далечно минало, предишен опит, пречупен през емигрантския поглед – всичко това извежда при Гипиус, Цветаева и Ходасевич авторката на труда, за да докаже тезата си за ролята на еготекстовете като път към самопознанието.

Заклучението е съставено от обобщенията и изводите от всяка от частите на труда, като е подчертано, че „трите модела на себепознанието разкриват художествено естетическите модернистични нагласи на техните носители“ (с.219).

С поглед към цялостния текст на дисертацията следва да се подчертае също, че във финалния вариант са взети предвид и са получили отражение препоръките, дадени при обсъждането на труда във водещата докторантурата катедра, налични в протокола от съответното заседание. Ясно са открити изводите на всеки етап от изследването, включително с графично отделяне на значимите тези и заключения.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Могат да бъдат посочени (редом с формулираните от дисертантката) няколко основни приносни момента в рецензирания дисертационен труд:

- направен е обзор на съвременното състояние на изследването върху руската емигрантска литература от първата половина на XX век;
- изведена е критериална рамка за определяне на принадлежността на едно произведение към категорията на еготекста;
- предложено е и е обосновано използването на понятието еготекст по отношение на отделни текстове на З. Гипиус, М. Цветаева, Вл. Ходасевич, като дадената аргументация убеждава във възможността по подобен начин да бъдат класифицирани и множество други текстове, представляващи гранични жанрови форми;
- събраният материал, направените анализи и изводите от тях могат да бъдат полезни в академичен контекст както с цел следващи изследователски фокусирания върху от-

делни автори, така и в български университетски курсове по руска литература от XX век.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Приложеният списък съдържа библиографските данни на пет научни публикации. Копията от публикациите дават възможност за запознаване с тяхното съдържание и библиографски апарат. Зоя Иванова е представила 5 свои публикации на статии, които са включени в научни сборници в България, издадени в периода 2019-2021 г. Сборниците са подготвени от издателствата на Пловдивския университет, Софийския университет и от издателство „Аз-буки“. Статиите са на български език. Те са посветени на важни аспекти от осъществяваното научно изследване – дефинирането на еготекста, историята на руската емигрантска култура, творчеството на М. Цветаева и З. Гипиус. Така чрез конферентни участия и отпечатани научни статии Зоя Иванова представя в българското литературознание в нови ракурси отделни теми, свързани с творчеството на емиграцията през XX век.

9. Лично участие на докторантката

Докторантката публикува самостоятелно своите изследвания, осъществени под ръководството на доц. Р. Евтимова – учен и преподавател с дългогодишен опит и доказана експертиза в областта на литературоведската русистика. Формулираните приноси могат да се преценят като лична заслуга и постижение на автора на труда Зоя Иванова. Тя показва познания и умения да огледа огромен по обема и обхвата си материал, да анализира текстовете и да направи обосновани заключения относно валидността на своите тези.

10. Автореферат

Авторефератът отразява синтезирано и едновременно с това цялостно и убедително развитието на изследването, неговите цели, задачи, методология, използваната металитература, основните положения, които са представени за защита, резултатите, изводите, приносите на дисертантката, актуалността на темата.

11. Критични забележки и препоръки

Библиографията отразява развитието на проблематиката на дисертацията преди всичко през трудове на учени от Източна Европа, но следва да се препоръча поглед към оценката на изходните теоретични постановки и на основните обекти на изследването и в други национални и езикови научни зони и общности. Това би дало повече перспектива и нови възможности за сравнение, а и доказателствена сила на аргументите и убедителност на изводите.

Бих препоръчала по-малко доверяване на твърдения относно първенството на учени и школи по отношение на предлагане или въвеждане на термини и научни постановки и подчертаване, че те са разгледани само в конкретен/достъпен географски и езиков контекст.

По отношение на начина и използване на израза *Първа вълна* (като фаза на руската емиграция през ХХ век), коментирани и на вътрешната защита, все пак смятам, че независимо от терминологизирането на словосъчетанието, при употреба то следва да получи съответното оформяне с оглед на изразяването на граматическата категория определеност.

12. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Дисертацията на Зоя Иванова притежава редица качества, които биха ѝ дали място в българската литературоведска русистика и въобще сред съвременните литературни изследвания, ако работата получи публичност и като цялостно монографично издание. Така обзорните и теоретичните, както и аналитичните раздели на дисертацията ще послужат при проучването на еготекстовете не само в полето на литературната история, но и при разглеждането на съвременна проблематика, тъй като феноменът на този тип писане има днес глобално видими прояви и мащаби. Заедно с това теми, свързани с емиграцията и нейните начини на живеене в настоящето чрез опиране върху спомена за родина и минало, проектирани в дисертацията върху историята на руската емиграция на ХХ век, не губят острота и актуалност, което също прави труда полезен и приносен.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд представя научни и научно-приложни резултати, които могат да се оценят като принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд на Зоя Иванова демонстрира теоретични познания, библиографска осведоменост, качества за осъществяване на научно изследване в областта на филологията и в частност на руската литературна история.

На основание на написаното по-горе убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на **Зоя Георгиева Иванова** в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Руска литература.

06.01.2022 г.

Рецензент: .....

проф. д-р Ренета Божанкова